HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi tarafından çıkarılır
AYLIK MECMUA

Müdür
Mehmet Halit Bayrı

Beşinci Cilt: Sayı 49 — 60
Ağustos 1935 — Birinciteşrin 1936

İSTANBUL
BÜRHA EDDİN MATBAASI
1 9 3 6

BEŞİNCİ CİLDİN FİHRİSTİ

Sayı : 60 — Birinciteşrin 1936

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRİ

Yıl : 5 Ağustos 1935 Sayı : 49

İSTANBULDA HALK SANATLARI

TASVİRCİLİK

Tasvircilik mücessem insan karikatörleri yapan bir nevi ressamlıktır.

Bu sanat Karagöz sanatile birlikte başlamıştır.

Zamanın taassup ve riyasından korkarak Karagöz ve Hacivadı temsilen ilk devirde çedik papuçlarını oynatan Şeyh Güşteriden sonra gelenler deve derisini hususî surette temizliyerek, terbiye ederek muhtelif tiplerde şahıslar kesmişlerdir. Bu tasvirleri boyayıp nevreğan vurduktan sonra ellerile kollarını birbirine düğümlü kirişlerle bağlıyarak ve vücutlarına birer (zımba - değnek deliği) ilâve ederek sahneye (Güşteri meydanına) sevketmişlerdir. Tasvircilik - dinî memnuiyetine rağmen - medenî bir ihtiyaç sevkile başlıyan resim ve tasvircilik sanatı nesilden nesile, ustadan çırağa intikal suretile zamanımıza kadar gelebilmiştir. Kanaatime göre bu sanat bizde resmin, ressamlığın başlangıcıdır. Eski devirlerde hangi büyük tasvircilerin yetiştiği malûm değildir. Geçen yarım asır içinde yalnız Muzıkalı Nazif, enderunî Agâh ile Aktar Rızayı tasvirci olarak tanıyoruz. Bu gün piyasada yalnız Nafiz merhumun şakirdi Hayalî Memduh yaşamaktadır. Bir de küçük Ali ismindeki Karagözcü ufak tefek tasvirler kesmektedir. Bu sanat hemen ortadan kalkmıştır. Eseri sanatlarını arayan, soran, alan, satan olmadığından tabiî tarihe geçmek üzeredir. Eski deve derisi tasvirler bugün yapılanlara nazaran çok sanatlı ve kıymetlidir. Gerek Nevregân, gerek işleme, kesme tarzı, üzerindeki fazla emek itibarile eski parçalar bu günkülere nazaran iki misli fiat ile müzelere alınmaktadır. İstanbulda eski eser hemen kalmamış gibidir. Pek meraklı olanların elinde ancak beş on parça tasvir vardır. Hepsi birer, ikişer Alman müzelerine, İngiliz ve Amerikan seyyahlarının hususî odalarına, pencere ve Abajur süsü olmağa ve nihayet antikacı dükkânlarına geçmiştir. Yakından bildiğime göre İstanbulda biri tamam, biri noksan iki sandık tasvir vardır. Biri hayalî tasvirci Memduhda (Yirmi sekiz takım) yani dört yüz parçaya yakın tas-

virile meraklı bir zatın yarım kolleksiyonu şayanı zikirdir.

Eski ve yeni eserler arasında işlenme farkından başka bir de boya farkı göze çarpar. Aynı zamanda derinin şeffafiyeti, inceliği ve kalınlığı eski ile yeni eseri derhal ayırmağa kâfidir. Eski eserler kıymetine göre beheri üç dört liradan satılan tasvirlerin yeni olanları birer liraya alınmaktadır. Eski yapılan eserlerin boyası henüz tahlil edilmemiştir. Anasırı esasiyesi, terkibi meçhuldür. Tetkikatıma rağmen bunu bulmak kabil olmamıştır. Nebatî boya olduğuna hiç şüphe edilmiyen, yağlı boyaya benziyen sabit, şeffaf bir boyadır. Bu boya eskidikçe tabiî, güzel bir şekil almaktadır. Yeni eserler alelekser ispirto içinde eritilmiş madenî (Galibarda) boyasıdır. Çok çiğ ve mübalağalı bir renk göstermektedir. Sanatta kullanılan iptidaî madde deve, öküz, inek, manda derilerile hususî boyalardır. Alât ve edevat çok basit şeylerdir.

Tezgâh: Cevizden mamul kalın bir tahta.
Nevreğân: Sivri uçlu bir nevi keski
Zımba: Delik delme aleti
Kunduracı: Bir nevi keskin ustura
Çerçeve: Deri germeğe mahsus
Temizleme bıçağı: Derinin yağ tabakasını kazımağa mahsus
Fırçalar, kalemler: Renk vurmağa mahsus
Biz biz: Küçük delik delmeğe mahsus
Kiriş: Parçaları birbirine bağlamak için
Makas ve saire

Eskilerin nebatî boyaları yumurta akı ve yaş incir dalı ile ezdikleri rivayetini işittim. Tecrübe edilmiştir.

Eski devirlerin giyim tarzını, millî kıyafetleri sadakatle göstermesi itibarile millî ve etnoğrafik bir kıymeti olan tasvirler toplanarak (Halk ve tarihî kıyafetler) müzesi vucude getirmek çok yerinde bir teşebbüs olur.

Elimizden çıkan son parçaları olsun bir tarih ve sanat hatırası olarak millî bir müzede saklamak sanata olduğu kadar bizden sonra geleceklere de bir hizmet olacaktır. Küçük bir himmet ile bu parçaları temamen toplamak mümkündür.

Enver Kemal

 SAFRANBOLUDA VE KÖYLERİNDE AİLE

x

Oyuncular, önce bir kale tayin ederler. Herkes eline çubuğunu alarak kalenin bulunduğu yerde çömelir. Çubuğun ince olan alt ucunu yere birkaç defa hızlı hızlı vurduktan sonra çubuğu elinden bırakır. Yere vurulmasından doğan tazyık neticesinde çubuk kaleden fırlar. Her oyuncu sıra ile elindeki değneği bu suretle fırlatır.

Oyunda en geride kalan deyneğin sahibi ebe olur. Önce ebenin deyneği kaleden iki adım öteye yatırılır. Bu sefer oyuncular yeniden aynı işi tekrarlarlar. Şu şart ile ki, çocuklar deyneklerini yerdeki deyneği vurmak üzere fırlatırlar. Ebe, yerde yatan deyneği vuramayanların deyneğini zapteder. Meselâ ebenin deyneğini bütün oyuncular vuramazda en sona kalan oyuncu vurursa, bütün arkadaşlarının deyneğini kurtarmış olur.

Bir de oyuncularda (Tos) vurma vardır. Tos, deyneğin kalın tarafının ebenin deyneğine vurarak onu ileri sürmesidir.

Bunun üç şekli vardır. Birinci şekilde deyneğin kalın ucu ebenin deyneğinin tam ortasına vurarak onu üç karış ileri sürer. İkinci şekilde ebenin deyneği iki karış, üçüncü şekilde ise bir karış ileri sürülmüş olur.

(Tos) hakkının tayini, oyuncuların seçtiği bir hakem heyetine aittir. Tos sahibi, hakem heyetinin kararile fazla olarak (Cıldabir) yani birden üçe kadar kullanır. Şayet vurursa kendisi ile birlikte bütün arkadaşlarını kurtarır. Vuramazsa ebe, deyneklerin hepsini tutar ve bunları birer birer yerde yatan kendi deyneğine atar. Meselâ dört deynek, kendi deyneğine vurursa bu değneklerin sahipleri yeniden deynek koşusu yaparlar. Bu defa da kezalik en arkada kalan ebe olur.

Bütün oyuncular vuramazda, ebe topladığı bütün deynekleri attığı halde o da vuramazsa oyunda ikinci devre başlar. Bu devrede de ebe yine ebelikte kalır. Bu sefer oyuncular sağ dizlerini yukarıya kaldırarak deyneği sekdirmek suretile atarlar. Bu şekilde de muvaffak olamazlarsa deynek ayak üzerinde atılır. Şayet ayak üzerinde de muvaffak olunamazsa ebenin deyneğinin bulunduğu yerden birer birer ebenin üzerine binilir. Ebe oyuncuları kaleye kadar arkasında taşır.

Aşkıya - Safranbolu köy çocuklarının oynadıkları oyunlardan biri de budur.

Köylülerin « Aşkıya » dedikleri bu oyunu, İstanbul çocukları da « hırsız polislik » diye bazı değişikliklerle oynarlar. Oyuna başlarken çocuklar « tek mi, çift mi » diye kol ölçmek suretile ikiye ayrılırlar. Bunların tekleri aşkıya, çiftleri jandarma olur. Aşkıyalar bir tarafa, jandarmalar diğer bir tarafa ayrılırlar. Gûya kece olur. Jandarmalar karakolda uyurlar. Aşkıyalar gelen jandarmaların ötesini berisini çalarlar ve birer birer karakoldan kaçarlar. En sonraya kalan karakoldan çıkarken patırdı yapar. Bu gürültüden jandarmanın birisi uyanır. Arkadaşlarını da heyecanla uyandırır. Bütün jandarmalar kalkar, her biri, bir tarafa dağılarak hırsızları takibe başlarlar. Hırsız yakalanır yakalanmaz iki kolunu açarak teslim olur. Bu sefer hırsızlarla jandarmalar arasında çok meraklı bir didişme başlar. Meselâ tutulan hırsızın yanına diğer bir arkadaşı yaklaşıp koluna vurursa, oyun türesi icabı olarak, hırsız kurtulmuş olur. Bu suretle aşkıyanın jandarmaların eline düşmesi bir hayli güçleşir ve oyun bu suretle uzayıp gider.

Alaylı oyunu - Safranboluda ve köylerinde bir de « Alaylı » oyunu oynanır. Bunu, onbeş, yirmi kişi oynar. Oyuna girenler el ele vererek bir halka yaparlar. Bu halkanın bir ucu açık bırakılır. Oyunculardan ele başılığa ayrılan oyuncu, yavaş yavaş gelip halkanın önünde durur. Muayyen bir beste ile şu sözleri söyler :

Alaylı
Bulaylı
Kimi kolaylı.

Buna, halkadan birisi cevap verir :

Ne istersin
Ne istersin
Bizim alaylı ?

Bu sefer, gelen ebe kadın aynı *eda ile mukabele eder:

Şurada bir güzel gördüm
Ondan isterim
O güzelin adını
Bize bildirin.

Halkadan tekrar cevap verilir :

O güzelin adı
Bayan Fatmadır.

Hanımdır,
Canımdır,
Kendi varamaz.

Ebe kadın tekrar bunları karşılar :

Eşim ile
Dostum ile
Sandığım ile
Sepetim ile
Varır alırım.

der ve :

— Gel diyip halkadan bir kız çekerekalır.

Bu şarkılı oyun halkadaki bütün kızlar bitinciye kadar devam eder. Elebaşı kadın bütün kızları aldıktan sonra analarının evinden gelen haber üzerine onları evlerine gönderir. Bu kızlar analarının evine de doğrudan doğruya gitmezler. Delice oyunlar yaparak giderler. Bazısı gökteki yıldızları sayarak, bazısı topallıyarak, bazısı tüfenk atarak, şarkı söyliyerek ve daha başka türlü türlü oyunlar yaparak giderler.

Bidduğdu — Bu oyun da Safranbolu köy çocuklarının severek oynadıkları bir oyundur. Bu oyun köy çocukları arasında ekseriyetle yaz geceleri ay ışığında seyrek ağaçlı çayırlarda oynanır. En önce o bir oyunlarda olduğu gibi taş tutmak suretile ebe tayin edilir. Bidduğduyı oynıyabilmek için oyuncuların on beş, yirmi kişiyi bulması lâzımdır.

Oyun başlarken ebe bir dıvara vehut herhangi bir ağaca yüzünü çevirir. Oyuncular saklanıncıya kadar gözleri kapalı olarak bu vaziyette kalır. Oyun türesi gereğince oyuncunun arkadaşlarına hile yapması, yüzünü çevirip gözlerini açarak arkadaşlarının nereye saklandığını gözetlemesi lâzımdır. Bu türeyi saymıyan arkadaş çocuklar arasında belli oldu mu bir daha oyuna katılmaz.

Oyuncular hep dağılıp birer yere saklandıktan sonra yerini en emin bulan çocuklardan birisi :

— Bidduğdu

diye bağırır. Bu ses üzerine ebe yerinden ayrılarak arkadaşlarını aramağa başlar. Ebe arkadaşlarını ararken saklanan çocuklar ebeye gözükmeden kenardan, köşeden gelip kalaye yaklaşırlar, ebenin gözünü kapayıp yüzünü dayadığı yere elini basar ve :

— Ebe görmesin,

derler. İşte ebe görmeden her oyuncu gelir, kaleye elini basabilirse birinci kez ebe seçilen arkadaş tekrar ebe olur. Yok şayet ebe, saklanan arkadaşı saklandığı yerde bulur ve ondan önce gelip kalaye:

— Ahmedi gördüm,

diye elini basabilirse ebelikten kurtulur. Bidduğdu İstanbul çocuklarının saklambaç oyunlarına benziyen bir oyundur.

Çilingir — Safranbolu köy çocuklarının oynadıkları güzel oyunlardan birisi de Çilingir oyunudur Bu oyun İstanbul çocuklarının kaydırak oyununa benzer. Hemen bütün oyunlarda olduğu gibi Çilingir oyununda da ebe taş tutmak suretile bulunur. Oyun başlarken ebe kaleye ayrılır. Kaleye dik bir taş veyahut bir teneke konur. Kaleden yedi sekiz adım kadar ötede diğer oyuncular için bir çizgi yapılır. Her oyuncu eline üç taş alır. Bu taşlarla oyuncunun kaledeki dikili taşı vurmağa çalışırlar. Elindeki üç taşı birer birer attıktan sonra kaleyi yıkamıyan oyuncunun taşları kalenin o bir tarafına geçer. Bu oyuncu ebenin gafletinden istifade ederek, yahut başka bir arkadaşının kaleyi yıkmasile göz açıp taşını kurtarabilirse ne alâ, kurtaramazsa taşını

kurtarıncaya kadar başka taş alıp oynayamaz. Herhangi bir oyuncunun attığı taşla kale yıkılırsa ebe kaleyi düzeltmek mecburiyetindedir. Kale her yıkılır yıkılmaz bütün oyuncular koşup taşlarını alarak atma sınırına gelirler. Taşını eline alıpta sınıra gelmeden ebe tarafından sırtına vurulan oyuncu ebe olur ve ebelikten kurtulur. Bir de oyunda kale yıkıldığı vakit ebe kaleyi düzeltinceye kadar taşının yanına varıp onu alarak geri dönmeğe vakit bulamıyan taşına el sürmemek suretile kale bir daha yıkılıncaya kadar bekler, veyahut taşa hiç eli sürülmeden ayak yardımile oynatıp sağ ayağının üzerine çıkarır ve ayağını hızla yukarıya doğru kaldırır, taşı havaya kaldırır ve ellerile kapar. Bu takdirde kollarını sallaya sallaya taş atma sınırına gidebilir, ebe dokunmaz. Yok taşı ayağının üzerinden fırlatınca ellerile kapmağa muvaffak olamazsa ebe üzerine vurur ve taşını kapamayan oyuncuyu ebe yapar. Ebenin değişmesile oyun yeniden başlar.

Met — Met oyunu Safranbolu köy çocuklarının çok severek oynadıkları bir oyundur. Bu oyunu çocuklar yazları oynarlar. Oyunun oynanacağı saha, açıklık olmak lâzımdır. Fakat oyun tarlada oynanmaz. Oyun sahasının sert topraklı olması şattır. Oyun seksen santim uzunlukta ve bir buçuk santim kutrunda bir çomak ve keza aynı kuturda takriben yirmi santim uzunluğunda Metle oynanır. Metin iki uçları kurşun kalemi açılır gibi yontulur, mahrut haline getirilir.

Oyun başlamadan önce diğer bir çok oyunlarda olduğu gibi taş tutmak suretile elebaşı tayin edilir. Ele başı oyunu idare eder. Diğer oyuncular seksen santim boyundaki çomaklarını ellerine alırlar. Kale yapılır. Kaleye de yirmi santim kadar büyüklükte ve on santim eninde bir taş konulur. Kaleden on beş yirmi adım ötede oyuncuların durması için bir sınır çizilir. Kaledeki taşın üstüne Met konur. Ele başı Metin kalem ucu gibi yontulan başına vurur. Met süratle kaleden havalanır. Bu sefer ele başı Metin yere düşmesine meydan kalmadan Metin merkezine elindeki çomakla vurup Meti şiddetle kaleden uzaklaştırır. Kaleden fırlıyan Meti sınırda bekleşen oyuncular ellerindeki çomakla geri çevirmeğe çalışırlar. Meti ne kadar geri çevirebilirlerse o kadar iyidir. Çünkü Metin düştüğü yerden kaleye kadar olan mesafe adım adım sayılır ve ele başı lehine sayı yazılır ve hem Metin kaleye yaklaşmasile ebenin çomağını nişan almak o nisbette kolaylaşır. Ele başı Meti kaleden fırlatınca çomağını kalenin üstüne yatırır. Çomağın düştüğü yerde sayı sayıldıktan sonra kalenin üzerinde yatırılan ele başının çomağı nişan alınır. Şayet bu nişan muvaffak olurda kalenin üstünde yatan çomağa Met değerse Meti geri çeviren ve çomağı nişan alan elebaşı olur.

Bir de Met çomakla geri çevrilmezde elle tutulur. Met elle tutulduğu takdirde elebaşı sayı alamaz, meti elile tutan tuttuğu yerden kalenin üzerinde yatan deyneği nişan alır, vurabilirse elebaşı olur, vuramazsa kaleci tekrar Meti kalenin üzerine yatırarak ilk başladığı gibi oyuna tekrar başlar.

Met heyeti umumiyesi itibarile güzel bir spordur. Mette yalnız beden hareketleri yapılmaz, aynı zamanda nişan almağa da alışılır. Fakat bu güzel oyunun açık bir mahzuru şudur ki, Metin sivri uçları ka-

pıyoruz, çeviriyoruz derken göze batarsa körlüğe sebebiyet verir. Köy çocukları arasında bu hadiseler hiç eksik olmaz, onun için Met köy büyüklerinin oğullarını oynatmak istemedikleri bir oyundur.

Ebe kışkış — Ebe kışkış Safranbolu köylerinde oynanan bir oyundur. Bu oyun ekseriyetle kış geceleri çardakta (sofa) veya büyük odalarda oynanır. Ebekışkış burada yalnız çocukların oynadıkları bir oyun değildir, bu oyuna büyükler de meraklıdır. Oyun İstanbulluların kör ebesine muadildir. Oyundan önce taş tutularak oyunculardan birisi ebe olur. Ebenin gözü ihtimam ve azamî itina ile hiç görmiyecek bir tarzda sıkı sıkı bağlanır. Ebenin gözü bağlandıntan sonra el parmakları gösterilerek kaç diye sorulur. Ebe bilemszse gözü görmüyor demektir. Bazan kurnaz ebeler görürler de görmüyor sanılsın diye doğru söylemezler. Fakat oyun icabı doğru söylemek şarttır. İşte ebenin gözü adam akıllı bağlandı ve görmediğine kanaat edildi mi, ebenin gözünü bağlıyan elebaşı :

— Ebe önünde su var, atla,

der. Ebe zıplar. Tekrar :

— Ebe önünde taş var atla,

Der. Ebe tekrar zıplar ve :

— Zıpladım,

Der. Bu sefer elebaşı :

— Ebe cami önüne tahılcı gelmiş, gördün mü? Ebe :

— Görmedim,

Diye cevap verir. Bu sefer elebaşı tekrar :

— Tahılın [1] üzerine kuşlar konmuş kışkalayalım mı ?

[1] Arpa ve buğdaya Safranbolu köylerinde « Tahıl » derler.

Der, Ebe kışkalayalım diye cevap verir. Elebaşı bu sefer de etrafındakilere elile dağılmalarını işaret ederek :

— Ebe kışkış

Diye bağırır. Oyuncular dağılırlar. Ebe o köşeden o köşeye konarak oyuncuları yakalamağa çalışır. Oyuncular da ebenin etrafında gürültü yaparlar. Hafifçe orasına burasına dokunup kaçarlar. Ebe bu çabalamalar arasında hep ses gelen noktaya koşar ve nihayet birisini yakalar. Yakalamakla ebe, ebelikten çıkamaz. Yakaladıktan sonra gözleri kapalı olarak yakaladığı oyuncuyu bilmesi ve kim olduğunu söylemesi lâzımdır. Onun için yakalanan hiç ses çıkarmaz, soluk bile almaz. Ebe yakaladığı oyuncunun orasını burasını elliyerek kim olduğunu tayine çalışır ve yakaladığı çocuğun kim olduğunu bilir, söylerse ebelikten kurtulur. Bilemezse yakaladığı adamı ele başının emrile bırakır. Tekrar ikinci birisini yakalamağa çalışır.

Ebekışkış oyununda elebaşı yakalansa da ebe olmaz, onun vazifesi oyunu idare etmek ve hakemlik yapmaktan ibarettir.

Altıev — Safranbolu köy çocuklarının oyunlarından biri de « Altı ev » dir. Bu oyun damayı andıran bir oyundur. Bu oyun biraz zekâ ve daha ziyade de mümarese işidir. Oyunu kavrayamıyan oyuncu evlerini kaybeder. Altı ev oynatmak için en önce otuz santim boyunve onbeş santim eninde müstatil şekilde toprak çizilir. Bu çizgi üzerinden yekdiğerine muvazi altı bir tarafa altı bir tarafa olmak üzere oniki tane çukur kazılır. Çukurun altısını bir oyuncu, altısını da diğer bir oyuncu alır. Bu çukurlara kale denilir. Oyuncular renkleri de

ğişmek suretile on sekizer tane taş alır ve bu taşları üçer tane kalelerine doldururlar. Bütün bunlar bittikten sonra ilk önce taşını oynadacak tarafın tayinine sıra gelir. Bunun için de iki oyuncu arasında taş tutulur. Taş saklıyanın taşı hangi avucuna sakladığını bilen kaledeki taşını oynatmağa başlar. Oyuncu evlerinden hangisini isterse boşaltır ve boşalttığı evin üç taşını sıra ile gelen kalelere doldurur. Birinci, ikinci kaleye koydu, üçüncüye de üçüncüdeki dört taşı kaldırır, bu sefer o kaleyi de boşaltır. Bu dört taşı sıra ile kalelere taksime başlar ve bu suretle taşın bittiği her son kaleyi boşaltır. Taşları dolaştıra dolaştıra öyle olur ki, bazı kalede hiç taş kalmaz, bazısında (9-12-15) taş birikir. İşte kaleler boşalıpta elde kalan taş kendi tarafından boş bir kaleye girdi mi o kalenin karşısında bulunan kale dolu ise bütün en son taşın tesadüf ettiği kalelenin mukabil tarafındaki kaledeki taşları alır, esir eder, kendi haznesine boşaltır. Söz gelimi böyle dolaştırırken elindeki en son taşın tesadüf ettiği boş kalenin mukabil tarafında taş bulamazsa, oyunu bırakır. Bu sefer karşı taraf kalelelerindeki taşı oynamağa başlar. Bu oyun bir tarafın karşısındakinin bütün taşlarını zaptedip kalelerini boşaltıncaya kadar sürer.

Altı ev Safranboluda köy çocuklarının (on üç - on beş) yaşlarına girdikleri zaman oynadıkları zevkli bir oyundur.

Beş taş — İstanbul çocuklarının da oynadıkları bu oyunu, Safranboluda köy çocukları da oynarlar. Yalnız köylerde oynanan beş taş oyunu İstanbollu yavruların oynadıkları kadar mufassal değil, daha basittir. Bu oyun bir kaç arkadaşla oynanır. Oyuna başlamadan önce çocoklar, beş küçük çay taşı bulurlar. Oyunu alan oyuncu bu beş taşı iki avucunun içine alarak vere serper. Serpilen taşlardan bir tanesini eline alır. Bu taşı yukarıya fırlatır. Yukardaki taş düşünceye kadar yerden bir taşı avucuna alıp, avucunu yukarıdan sukut eden taşın hızına açar ve onu tutup avucundaki taşı havaya fırlatır. Başlangıçta birer birer topladığı taşları ikinci defasında ikişer ikişer toplar. Üçüncüde üçünü birden ve dördüncüde yerdeki dört taşı birden toplamak mecburiyetindedir. Taşların dördü birden toplanabilirse, oyunun köprü faslı başlar, oyuncu elindeki beş taşı yere serper ve içinden beğendiği bir tanesini alır. Şehadet parmağını orta parmağının üzerine yatırıp baş parmağı ile orta parmağından bir köpru kurar. Bu köprüden arkadaşının intihap ettiği taşı diğerlerine hiç el dokundurmadan elindeki tek taşı yukarı atıp o ininciye kadar parmaklarile sürükleyip köprüden geçirir ve yukarıya fırlattığı taşı bir lahzada avucunu açar ve kapar - Tabiî kapamazsa oyunu kaybeder - ve sıra ile hiç bir yerine dokundurmadan üç taşı da köprüden geçirir.

İkinci köprü şahadet parmağı ile orta parmak arasında yapılır. Burada da oyun aynı şekilde cereyan eder. Üçüncü köprü şahadet parmağı ile orta parmak kapatılarak yüzük parmağı ile yapılır. Dördüncü iki orta parmak kapatılıp şahadet parmağı ile serçe parmaktan yapılır. İşte bütün bu köprülerden taşlar muvaffakıyetle geçirilebilirse, beştaş avucun içine alınıp elin üzerine getirilmek üzere atılır. Elin üzerinde hiç taş kalmazsa oyuna karşı yakaye geçer.

Oyunda elin üzerinde kalan her taş beş sayı sayıldığından, el üstünde kalan taşlar bu suretle oyuncunun lehine sayı olarak geçer.

Beştaş oyunu da Anadoluda yaz oyunlarındandır. Bu oyunu Safranbolu köylerinde yalnız küçükler değil, delikanlılar ve büyücek kızlar da oynar.

Tuzak — Safranboluda köy çocukları ağaç dallarından ve tahta parçalarından birçok oyuncaklar yaparlar. Tuzak da köy çocuklarının küçük bir tahta parçasından yaptıkları güzel bir oyuncaktır. Çocuklar bu oyuncakla aynı zamanda kuş tutarlar. Tuzağı yapmak için önce otuz santim boyu, yirmi santim eninde ve takriben iki santim kadar kalınlıkta müstatil şeklinde bir tahta kesilir. Tuzak tahtası bundan daha büyük de olabilir, bu boy umumidir. Hazırlanan tahtanın iki tarafına yekdiğerlerine muvazi olarak delikler açılır. Bu delikler ince burgu ile yapılır. Delikler açıldıktan sonra at kuyruğundan kesilip sağlam bir şekilde önceden örülüp hazırlanan kıllar deliğin üzerinden geçirilip altından düğümlenir. Bu düğümler kılın tahtadan boşalmamasını temin eder. Deliklerden kıllar karşılıklı geçirildi mi, üstünde kalan kıllar ilmek edilir. Şimdi tuzak yapılmıştır. Tuzağı yapan çocuk tuzağını küçük serçe kuşlarının en kalabalık olduğu bir yere götürüp bir ağacın iki dalı arasına sıkıştırır. Üzerine kuşların gelip yemek maksadile konmaları için arpa, buğday ve mısır gibi hububat saçar. Kuş yemleri yemek üzere tahtanın üzerine gelir, gezinmeğe başlar, gezerken de ayağı ilmeğe takılır, sallanır kalır.

Kalbur kapan — Köy çocukları bir de kalburla kuş tutarlar. Bu beklemek suretile yapılır. Önce kuşların kalabalık bulunduğu bir yere giderek çocuk kalburu kurar. Kalburun bir ucuna ip bağlar, aynı ucu kaldırıp onbeş yirmi santim boyunda bir çomakla tutturup yerden kalkık kalmasını temin eder. Kalburun altına ve kenarlarına yem serper, ipin bir diğer ucunu da tutup bir yere saklanır, ipin ucu elinde olduğu halde beklemeğe başlar. Kuşlar gelir, önce etraftaki yemleri yerler ve hada sonra birer birer kalburun içine girmeğe başlarlar. İçeriye kâfi miktarda kuş girdimi, çocuk elinde tuttuğu ipi çekiverir. İp çekilir çekilmez kalburu kaldıran çomak kayar ve kalbur kapanır, kuşlar içerde kalır.

Bu iki kapan köy çocuklarının 8-9 yaşlarında oynadıkları ve kuş tuttukları kapanlardır. İşte kendi kendilerine yarattıkları bu kabil eğlenceler köy çocukları için aynı zamanda bir nevi avcılık başlangıcıdır da. Safranbolu köylerinde çocukların bugibi oyunlarla meşgul olması 14 ve nihayet 15 yaşlarına kadar sürer. Bu yaşları bulduktan sonra köylerde çocuk kendini bütün bütün işe bağlar, bununla beraber köy çocukları daha mektebe giderken, 7 - 8 yaşlarından itibaren iş görmeğe başlarlar. Bittabi bu yavruların gördükleri işler de kendi güçlerine ve küçüklüklerine göredir. Bunların yaptıkları işler, hergeleye inek katmak, sığır gütmek, davar önüne çıkmak gibi ufak tefek işlerdir.

Kapanlar — Avcılık insanlar için en çekici bir eğlencedir. Gerçi, hayvanlar da birbirini avlamaktan zevkalır. İşte, yaşamanın zarureti gibi olan avlanmak, Safranbolu köy çocuklarında da pek küçükken başlar. Çocuklar ilk önce, tuzak

ve kalbur kapanıla başlayıp yaşları ilerledikce tetricen av aletleri olan kapanları da çoğaltırlar. Bittabi bu küçücük avcıların, ellerinde silahı ve bacaklarında da babaları ve ağbeyleri gibi dere tepe aşacak kuvvet olmadığından avcılıkları kendi yaşları ve küçüklüklerile mütenasiptir. Yukarıda da yazdığımız gibi Safranboluda köy çocuklarının üç - dört çeşit av aletleri vardır.

Kapanlar, seyyar ve sabit iki şekilde yapılır. Sabit kapan, toprağa açılan çukurla yapılır. Kapanın kurulması için önce kuşların en çok uğradıkları yeri bulup seçmek lâzımdır. Bu kapanlara girecek kuşlar mevsime göre değişir. Sonra serçe, karabako, büyüklü küçüklü kuşların belli olan beslendikleri mevsimler vardır.

Yer kapanlarını kurmak için önce toprağa bir çukur kazılır. Bu çukurun içi döğülerek sertleştirilir ve kenarına kalem kalınlığında yuvarlak birkaç çomak çakılır. Bu ağacın bir tıpkısı daha hazırlanır. Bunlardan başka, bir de kapanın hacmile mütenasip ağaçtan çatal bulunur. Bu çatal ekseriyetle ağaçların uç dallarından kesilir, düzeltilir, çukurun içine bir mıktar yem konur. Önce çatal toprağa çukurun kenarına gömülen tahtanın ucuna yerleştirilir. İkinci hazırlanan deynek de çatalın ucuna üstünden konur. Bu üst deyneğin üzerine çukurun üzerini kapatacak büyüklükte bir taş konur. Bu taş üstündeki deyneği tazyık eder, deynek de ortada kalan çatalı sıkıştırır. Çatalın iki ucu çukurun ortalık yerinde muallakta kalır. Kuş yem yemek üzere çukura girerken önce çatala basar, çatal düşer, çatalın düşmesile üsteki deynek kayar, kapak olarak kullanılan taş çukurun üzerine kapanır, kuş içerde kalır.

Bu sabit kapanlardan başka bir de seyyar kapanlar vardır. Bu seyyar kapanların yapılması biraz güçdür. Seyyar kapanlar süpürgelik veyahut mısır sapından yapılır. Bunları yapmak için önce yirmi santim en, otuz santim boyunda iki tahta kesilir. Bu tahtalardan bir tanesinin dört ucuna kenarlardan birer santim içerlek olarak dört delik delinir. Bu deliklerden birer nce deynek geçirilir. Bu ameliye bittikten sonra süpügelik sapları otuzar ve yirmişer santim boyunda olmak üzere beş - on tane kesilir. Her kesilen parçanın uçlarından ikişer santim ara ile delikler açılır. Bu delikler karşılıklı tahtaya geçirilen deyneklerden geçirilir. Bu suretle saplar onbeş - yirmi santim yükselir. Bu yapılan alet aralıklı küçük bir kutuya döner Müstatil şeklini alan kapanın dar bölümlerinden bir yanına toprak kapanlarda toprağa sokulduğu gibi tam ortalık yerinden bir sopa geçirilir. Tekrar çatal yapılır. Kesilen tahtalardan ikinci kısım kapan olarak üste konur. Tıpkı toprak kapanlarda olduğu gibi alt ve üst damak ortadaki çatalı sıkıştırır. Kapağın üzerine de ağırlık olsun diye bir de büyücek taş konur. Kuş gelip kapana konan yemi yemek üzere içeri girerken çatala basar, çatal kapanın içine düşer ve üst damak kayar, kapan kapanır ve toprak kapanlarda olduğu gibi kuş içerde kalır.

Kubur — Safranbolu köy çocuklarının, en sevdikleri oyuncaklardan biri de kubur denilen oktur. Kubur tahtadan yapılır. İçine tel veya çivi konarak atılır. Kuburla nişancılık öğrenilir. Kubur yapmak için önce 35 - 40 santim boyunda ve 10 - 12 santim eninde sağlam bir tahta kesilir. Bu otuz beş santim bo-

yundaki tahtanın yirmi santimi alelûmum av tüfeklerinde olduğu gibi namlıya bırakılır, geri kalan on beş santim de sap, yani dipcik olarak bırakılır. Kuburun sapı tüfek dipciği gibi düzenle traş edilip mükemmel bir hale konulduktan sonra namlıya ayrılan yirmi santimlik kısım inceltilir ve düzeltilir. Namlının üst bölümü yarım santim kadar kavis şeklinde eşilir, bir havuz yapılır. Namlının on beşinci santiminde eşilen yerin karşılıklı iki tarafına birer kerte yapılır. Namlı bölümünün ucuna alttan yuvarlak bir delik açılır. Bu delikten alastikiyetli bir ağaç geçirilip ağacın iki ucu kirişle bağlanır. Kuburu kurmak için namlının altındaki delikten geçirilip iki ucu kirişle bağlanan ağaç gerdirilir. Kiriş namlının üstündeki on beş santim geride açılan kerteye takılır. Kirişin önüne yukarıda da izah ettiğimiz gibi ya bir çivi veyehut bir tel konur ve kertenin tam altına gelen dil nişan alındıktan sonra oynatılır. Kiriş yerinden süratle sıçırar, çiviye çarpar ve o hızla çukurdan hedefe doğru çıkar. Bu köy çocuklarının küçüklük çağlarındaki tabancalarıdır.

Şakırdak — Safranboluda köy çocuklarının tahtadan yaptıkları oyuncaklardan biri de şakırdaktır. Bu oyuncak pedavra tahtasından yapılır. Pedavra tahtası üç santim kalınlığında ev üstlerine örtülen ince bir tahtadır. Bu tahta kırk santim boy ve on beş santim eninde kesilir. Ortasından bir ucunda on santim yer kalıncaya kadar itina ile yarılır, ayrca iki santim genişliğinde bir de dillik tahta hazırlanır. Bu dil tahtanın yarılmayan bölümünün yan tarafına gebgebi (küçük bakır çivi) ile mıhlanır. Bu bittikten sonra yarılan kısmın uçdan ve üç santim aşağısından tam ortaya iki taraflı bir santim kadar kuturda yuvarlak bir delik delinir. Bunlar bir yandan hazırlanırken, diğer yanda top denilen piston hazırlanır. Bu piston yirmi boy ve bir santim kutrundadır. Fakat top olarak kullanılacak bölüm iki santimdir. Bu top kertilerek tam bir daire haline konulur. Topun bir tarafı sap bir tarafı da önce hazırlanan yarık tahtadaki deliğe geçirilmek üzere bir uç bırakılır. Top tahtadan geçtikten sonra yarık tahtanın tam ortasında kalır. önce tahtaya çakılan dilin bir ucu topun kertilerinin içine girer. Çocuk oyuncağı yapıp bitirdikten sonra saptan tutup hızla döndürmeğe başladımı top döner, dil kertilere çarpar ve şakırdar.

Bu oyuncak Safranbolu köy çocuklarının 9 - 10 yaşlarında oynadıkları oyuncaklardır. Oyuncağı çocuklar kendileri yaparlar.

Kütlek — Safranbolu köy çocuklarının ağaç ve tahtadan yaptıkları oyuncaklar içinde kütlek ve boro da araştırılmağa değer bir oyuncaktır. Kütlek kuş burnu denilen sert ağaçtan yapılır. Bu ağaç on - on beş santim boyunda ve azamî üç santim kutrunda kesilir Önce ağacın iki ucu düzeltilir. Sonra burgu ile tam ağacın merkez noktasından delinerek bir baştan diğer başa kadar ortadan açılır. Bu ameliye bittikten sonra ya kızılcık dalı veyahut ta buna benzer sert bir ağaç dalından bir parça kesilerek tam dilin deliğine girebilir şekilde yontulur. Bu ağacın içeri girecek kısmından başka on santim kadar sap bırakılır. Sap inceltilmez, olduğu gibi kalır. İşte, kütleğin içine girecek kısım da hazırlandıktan sonra pür denilen ve dağlarda kendi kendine yetişen küçük

çam ağaçlarının efin denilen sert meyvesi toplanır. Bu efin denilen meyve nihayet bir nohut büyüklüğündedir.

Kütlek yapılıp hazırlandıktan sonra çocuk efinin beş - on danesini ağzına alır. Islatıp kütleğin deliğine koyar ve elindeki ince delikten girecek çöp deyneği sapından tutup efinle birlikte içeriye doğru sürer. Tam efin ortaya geldi mi avucunun orta yerile sapa hızla ve şiddetle vurur. Bu şiddetli vuruştan doğan tazyık ile efin kütleğin diğer ucundan çıkarken tüfenk gibi patlar.

Kütlek köy çocuklarının ağaçtan yaptıkları oyuncak tabancadır.

Boru — Köy çocuklarının ilk baharda ağaçlara su geldiği vakit ceviz ve söğüt dallarından kesilen kabuklarla yapılan boru, düdük fasilesinden bir oyuncaktır. Uzunca kesilen ceviz dalı yukarıdan aşağı helezonî bir şekilde çizilir ve çizildikten sonra bıçak sapı veya bir küçük taşla çevire çevire üzerine vurulur, kabukla öz arasındaki bağ çözülünce, çizgilerden kabuk açılmağa başlar, bıçağın ucile hafif hafif kabuk özden sıyrılır, tamamen ayrılır. Özden ayrılan kabuk şekerci külahı, boru şeklinde dolanır. Borunun geniş kalan kısmı çalı deyneğile tutturulur. Şimdi boru hazırdır. Fakat bu boruyu öttürmek için Zübzübü [1] denilen bir parçaya ihtiyaç vardır. Zübzübü kiraz veya cevizin en ince ve körpe dallarından yapılır. Zübzübü en çok beş santim boyunda kesilir, ağacın özile kabuğu üzerine vurularak ayırdılır, öz atılır, kabuk kalır. Bu beş santim boyundaki kabuğun bir ucu ağızda ıslatılıp yumuşatıldıktan sonra bir santim kadar birbirinin hafif hafif üzerindeki yeşil olan kalın kabuğu yontulur. Bu bir santim uç iki tarafından yırtılmadan öyle yontulur ki adetâ ince bir zar haline gelir. Sonra da zübzübün yontulmayan ucu, borunun uç ve ince olan bölümüne geçirilir ve sıkıştırılır. Bu işler bitip incelenen zübzübüyi ağza alıp öfleyince sert bir boru sesi çıkar.

Bu da köy çocuklarının ağaç dalından yapılmış asker borusudur.

Yayık — İlk baharda, çocukların keza yukarıdakiler gibi ağaçlara su geldiği vakit başlı başına bir eğlencesi de yayıktır. Yayık körpe çam ağaçlarının mevzun uç ve göbek dallarından yapılır. Bunlar büyük yayıkların bir taklididir.

İlk önce dal kesilir, kesilen daldan on santim kadar sap bırakılarak yirmi ile otuz santim arasında yayıklık bir yer bırakılıp fırdolayı çizilir. Bu otuz santimlik parça sert bir taş veya tahta üzerine yatırılıp bıçak veya kama sapile döndürüle döndürüle vurulmağa başlanır. Bu vaziyette özle kabuk gevşer, fakat yayığı çıkarmak, düdük gibi kolay değildir. Söz gelimi düdüğü küçük çocuklar yapabilir. Lâkin yayık için bu işe alışmış el lâzımdır. Gevşedikten sonra da özden kabuk ayrılarak çıkarılır. Bu kez sap olarak bırakılan bölüm beş - altı santim kalıncaya kadar kesilir ve bu beş - altı santim sap yayığın altını tıkamak için kullanılır. Bu suretle yayığın bir ucu açık bir ucu kapalı kalır. Yayık bu suretle bitirildikten sonra iş içinde yoğurt döğmekte kullanılacak olan pistonun hazırlanmasına gelir. Bu piston yayığın boyundan sekiz - on santim daha uzun

[1] Bu boru Bartın çocukları tarafından da yapılır. Orada borunun adı « çukçuk » dur.

bir ağaçtan yapılır. Ağaç adam akıllı düzeltildikten sonra ucuna bronz bir onluk büyüklüğünde keza o da yayığın hacmile mütenasib olmak üzere bir yuvarlak geçirilir. Çocuklar yayığın içine analarından yalvararak aldıkları yoğurdu korlar ve tıbkı onları takliden döğmeğe başlar, yağ çıkarırlar, ayran yaparlar.

Düdük — Safranbolu köy çocuklarının ağaçtan yaptıkları, tuzak, kapan, kubur (ok yay), şakırdak, kütlet, boru ve yayıktan bahsettik. Bu oyuncaklar, yapılışlarının basitliğine rağmen çocukların hemen kendi elleri emeği olarak meydana getirilmesi itibarile cidden tetkike değer şeylerdir. Şekil ve mahiyetlerini dilimizin döndüğü kadar izaha çalışdığımız bu oyuncakların terbiyevî tesirlerini bu sütunlarda uzun uzun izah edemeyiz. Yalnız şu kadarcığını göz önüne koymak isterim : Bu basit görülen oyuncaklar köy çocuğunun sanat ve iş meylini artıran vasıtalardır. Çalışkan köy çocuğunun kendi muhitinde yaptığı usta bir marangoz işidir. Diğerleri de hiç bundan aşağı değildir. Esasen bu oyuncakların yapılış ve oynanış çağları o kadar iyi tertip edilmişdir ki, on iki yaşında bir çocuğun oyuncağı olan kuburla yedi yaşında yayık yapan bir çocuk meşgul olamaz. On iki yaşındaki çocuk da yayıkla oynamağı aynı derecede ayıb sayar. Düdük ilkbaharda ağaçlara su yürüdüğü vakit yapılır. Bunun için de ya söğüt veyahut ceviz ağacının ince ve körpe dalları lâzımdır. Önce dal aşağı yukarı beş ile on santim boyunda kesilir. Meselâ on santim boyunda düdük yapacak çocuk bu on santimin beş santimini sap olarak bırakır, sapın başladığı noktadan bıçakla düdüklük ağacın kabuğunu fırdolayı çizer. Düdük olarak ayırdığı kısmın ucunu yontarak dil yapar. Dilin üst bölümünden iki santim kadar aşağıya kerti yapar. Bu kerti düdük yapıldıktan sonra nefes vermek işini görür. Bu işler bitti mi ağacı saptan tutup bıçak sapı veya düz küçük bir taşla döndürerek hafif hafif dövmeğe başlar ve düdüğü böyle vurur döverken çevirir. Ağzila da :

Gelçık gelçık ..
Kedinin . . . .
Bir kılçık (!!)
Dağlara taşlara su yürüdü !
Sana niçin yürümemiş ?..
Gel çık . . gelçık

diye bağırır. Böylece vura vura kabukla öz arasındaki bağ çözülür. Bu sefer çocuk elile gevşeyen kabuğu asılıp özden ayırarak çıkarır ve :

— Kuş görmesin !!!

diye sesi çıkdığı kadar bağırır.

Kabukla öz ayrılınca özün üst kısmına gelecek olan tarafı oyarlar ve içeri öfleyince hava vermek üzere yuvarlak olan özün bir kısmını yassılandırırlar, dil yaparlar. Tekrar kabuğu öze bir parça ıslatarak geçirirler. Ceviz ve söğüt dalından yapılan bu düdük bildiğimiz çocuk düdüklerinin aynıdır. Gayet sert ses çıkarır.

Köy çocuklarının daha pek küçükken oynadıkları diğer bir çok oyunlar vardır, bunları da sırasile yine bu sehifelerde ayrı ayrı anlatmağa çalışacağız.

M. Enver Beşe

İSPARTADA BAĞBOZUMU ÂDETLERİ

Ispartada bağlar geniş bir alanı kaplar. Şehrin yukarı taraflarında kum veya gireği bağları denir, Yenice mahalle, Gökçay bağları vardır. Şehrin aşağı yönlerinde de Kıraçlar, Ayazma taraflarında Pare bağlar ve Elılâğlar vardır. Ispartada yetişen başlıca üzümlerin adları şunlardır:

Marzamant: Beyaz renkte ince kabuklu ve baş parmağın yukarı boğumu büyüklüğünde yenmeğe ve hevenk halinde saklanmağa mahsustur.

Gemri: Siyah ve beyaz renkte olup taneleri büyük ve yuvarlaktır. Şirayı daha çok bu üzümden yaparlar.

Dimnit: Siyah, beyaz, güzel kabuklu gibi nevileri vardır. Bu üzüm taze olarak yenir ve kurutularak saklanır.

Büzgülü: Büzgülü hevenk yapılarak saklanır, ertesi yılın ilk baharına kadar tazeliğini kaybetmez.

Bu üzümlerden başka Çavuş, Kızıl şidde, Kuşböreği, Devegözü, Tergömlek, Kadınparmağı adlı üzüm cinsleri de vardır. Ağustosun sonlarından eylülün ortalarına kadar Ispartada bağların bozum zamanıdır.

Bağ bozumu şehrin yukarı tarflarında ayrı, şehrin aşağı taraflarında ayrı günlerde yapılır.

Bağ bozulurken herkes eşini dostunu, konu komşusunu, hısım akrabasını çağırır, burada hem bağ bozarlar, hem de yemek yiyip eğlenirler.

Bağlarda çömlek gömmek pek meşhurdur. Eğridir gölünden çıkarılmış salamura balıkları (kurma balık) bağlarda yemek pek tatlı olur. Bağda kütüklerden salkımları elle koparırlar veya bıçakla keserler. Küçük salkımlara da çingil derler. Koparılan üzümler küfelere güzelce yerleştirilir. Kütükte kalan çingil ve başakları fakir fıkara alsın diye toplamazlar.

Bağ bozumu çok eğlenceli ve geceleri bağlarda yatanlar çok olur, konu komşu bağda birbirlerine ziyarete gelirler. Bağlarda gayet güzel su bulunur. Sular toprağa gömülmüş küplerin içindedir. Bunun içindir ki, bağ suları buz bigidir. Bağ bozumu yaklaşınca hevenk kesme işi başlar.

Ağlarca oğlu Hakkının hevenk kesme ve bundan sonraki şıra kaynatmak için yazdıklarını burada yazalım:

Al kırmızı giyinmiş taze gelinler, yetişmiş kızlar bağlara düşer, beyaz örtüler, yaşmaklar altında nazlı eller, kınalı parmaklarla hevenkte dayanacak üzümleri seçerler, keserler, incitmeden bağlayıp sepete oturttururlar. Ertesi senenin baharına kadar saklarlar. Ev kadınları olur ki iki yılın üzümünü birbirine kavuşturur.

Bağ bozumu günlerinde bağ araları çok kalabalıktır. Dolu, boş küfeli hayvanlar gider gelir. Hayvanı olmıyanlar; hayvan ve kiracı arayıb kıvranırlar.

Bağ bozumu tavsarken pekmez kaynatma haftası gelir. Herkes halli halince üzümünün birazını hevenge kaldırır. Birazını sergiye serer. Kalanını pekmeze ayırır. Evlerde kocaman suluklar yıkanır. (Suluk, içinde ayakla çiğnenerek üzüm ezilen ambar gibi, oda gibi büyük sandıklardır.) Pekmez ocakları hazırlanır, gençler türkü söyliyerek, gülerek, eğlenerek ayaklarıla üzüm ezer. Suluğun

oluğundan akan ham şıra kaptan kaba, kazandan kazana aktarılır.

Furun gibi yanar ocağın yanında ham şıra kazanı ağır, ağır kaynar. Yan yana oturtulub araları çavdar hamurile sıvanarak yerleştirilmiş pekmez tavalarında kaynayub kabaran (pişkin şıra) saplı taslarla savrulur, adi pekmez, dövme pekmez, ekşi pekmez, erik reçeli, zerdali, şeftali, elma ayva, armud, kabak, ceviz reçelleri güzelce tavalara, çömleklere, küplere yerleştirilir.

Bundan sonra pekmez dövme işi başlar, ocaklar bozulup kab kacak kalkınca akşamları kollarını sıvayıb bilezik gibi ağırlıklarını çıkaran kadınlar, kızlar büyük tavaların önlerinde iskemlelere otururlar, tertemiz yıkanmış ellerle yarı gecelere kadar on onbeş gün deli pekmeze vurarak şak şuk, şak şuk, şak şuk, mahalleyi şenlendirirler.

Hevenk kesme günlerinde pekmez dövmesine kadar bunların her biri kadınlar için ayrı âlemlerdir.

Bu çok yorgunluk günleridir, yorgunluklu günler değil, arıların yıllık azıklarını topladıkları bal bayramlarıdır.

İşte Ispartada bağlar böyle bozulur. Kış gelince yorgunluklar dinlendirilir, hevenkler indirilerek üzümler ve üzümlerden yapılmış güzel turşular lezzetle yenir.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

✻ İSTANBUL MASALLARI ✻
KÖROĞLU

I

Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellâl iken, eşek hammal iken, eski hamamın tası yok, peştemalın ortası yok, falan filân, pireyi yiyip deveyi kucağına alan, işittin mi hiç böyle bir yalan . . .

Vaktile Bolu şehrinin Mustafa Bey namında her tarafta tanınmış bir beyi varmış. Bolu şehrinin üç gün ötesine kadar bütün yerler bu beyin hükmü altında imiş. Bütün o civar ahalisi, beyin şerrinden korkar, bey her ne buyurursa hemen onu yaparmış.

Mustafa Bey, ata ziyadesile meraklı imiş. Her hafta cuma günleri, cuma namazından sonra, cirit oynatır, kendi tavlasındaki atları geçecek olan atı hemen sahibinden alırmış.

Mustafa Bey, bir gün, tavlasında çalışan seyislerden Ali Ağayı yanına çağırmış, iyi bir at bulup alması için seyahate çıkmasını emretmiş ve kendisine yol harçlığı olarak bir heybe altın vermiş. İyi at bulduğu takdirde, atın bedelini ayrıca vereceğini, at geldiği zaman tekrar ihsanda da bulunmağı adamış.

Ali Ağa yer öpüp, yedi yerden temenna ederek beyin huzurundan çıkmış, doğru evine gidip ailesile helâllaşmış. O gece evinde yattıktan sonra, ertesi sabah, Mustafa beyin konağına uğramış. Beyin kâhyasından bir at, bir heybe altın alarak yola çıkmış.

Ali Ağa, heybesi altınla dolu olduğu halde giderken, Bolu beyinin nufuzu al-

tında olan yerlerde üç gün, üç gece yolculuk etmiş, buralarda ziyadesile hürmet ve ikram görmüş. Hangi köye varsa, beyin seyisi Ali Ağa gelmiş, diye kurbanlar kesilmiş, hülâsa, Ali Ağa, beyin toprağı dahilinden, istediği asalet ve necabette bir at bulamadan geçip gitmeğe mecbur olmuş, başka diyarlara gitmeğe karar vermiş. Biz Ali Ağayı bu kararı verirken bırakalım, gelelim Halep valisi Hüseyin Paşaya.

Halep valisi Hüseyin Paşanın da bir atı varmış. Dünyada bunun gibi asil bir at daha bulunmadığından, paşa bu atı diğer atlara çekmeğe tenezzül etmez, atı gibi bir at bulmak arzusile maiyetile birlikte vakit vakit diyarı gurbete çıkarmış.

Hüseyin Paşa, bu defa da gene atı gibi bir at aramağa çıkmış birkaç günlük yer yürüyüp geçtikten sonra Fırat nehri kenarına gelmişler. Orada atlara konak verip kendileri de istirahate koyulmuşlar. Biraz oturulduktan sonra, vakit hulûl etmiş, namaza kalkmışlar. Cümlesi birden abdest alıp namaza durmuşlar. Bunlar namaz kılarken nehirden bir canavar çıkmış, diğer atları bırakıp doğruca Paşanın atının yanına gitmiş, ata bir hamlede aşmış. Paşa namazda atların gürültülerini işitmekle beraber, meselenin farkında olmamış. Fakat o sırada abdesti bozulan seyislerden biri işi gözile görmüşse de yetişemediği için menedememiş. Paşa keyfiyetten haberdar olunca, son derece üzülmüş, müteessir olmuş. Fakat ne yapsın ki, atının karnı gün geçtikçe büyümüş, artık atın gebe olduğu meydana çıkmış. Nihayet vakit gelmiş, Hüseyin Paşanın atı doğurmuş, doğurmuş amma, ortaya çıkan mahlûk at değil, biçimsiz, acayip bir şey.

Paşa, atının yanında canavar gibi bir tayın bulundurulmasına bir türlü razı olamamış, tayı bir köylüye vermek istemiş. Fakat hayvanı hiç kimse kabul etmemiş. Nihayet bir avuç altın mukabilinde bir kimsesiz kadını razı etmişler. Paşa bir avuç altınla beraber tayı orada bırakıp maiyetile birlikte Halebe dönmüş.

Kadın, altınları alıp tayı kapı dışarı etmiş. Biçare hayvan gündüzleri ötede beride gezip otlar, akşamları da bir harman yerinde yatarmış. İşte bu sıralarda Bolu beyi Mustafa Beyin seyisi Ali ağa bu civara gelmiş, harman yerinde yatan canavar gibi atı görmüş, hayvandaki asalet ve necabete hayran olmuş. Doğruca köy muhtarının odasına gidip kendisini bildirmiş, tayın sahibini sormuş, bu tay için nekadar para isterlerse vereceğini, tayı mutlaka satın almak arzusunda olduğunu söylemiş.

Ali Ağa, muhtarla birlikte, tayın sahibi olan kadının yanına gitmiş, tayı satın almak istediği anlaşılmış. Kadın, tayı bedava almalarını, kendisini böyle bir baş cezasından kurtarmalarını rica etmiş. Fakat Ali Ağa, kimsenin hakkı kalmasın diye kadına avuçlarla altın vermiş ve isterse daha para vereceğini de söylemiş. Kadın, bundan memnun olmakla beraber, eğer hiç para verilmese de atı gene vereceğini tekrarlamış.

Ali Ağa, o gece muhtarın odasında yatmış. Sabahleyin atına binip köy halkile vedalaştıktan sonra tayı da yedeğine alarak yola çıkmış. Az gidip uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, nihayet Bolu beyinin toprağına ulaşmış. Derhal bir müjdeci tutarak istediği attan daha iyi bir tay bul-

duğunu müjdelemek için bu adamı, Bolu beyi Mustafa beye göndermiş.

Bolu beyi Mustafa Bey, aldığı haberden çok memnun olmuş. Karşı çıkmak için maiyetine hazırlıkta bulunmalarını emretmiş, civar beylere de, yeni bir at getirttiğini, gerçekten asîl bir at görmek isterlerse gelmelerini bildirmiş. Hâsılı kendisi de dahil olduğu halde, bütün maiyeti Ali Ağayı karşılamağa çıkmışlar. Birkaç saatik yol yürüdükten sonra, beyin emrile çadırlar kurulmuş, Ali Ağayı beklemeğe başlamışlar. Fakat çok sürmemiş, bir gün sonra Ali Ağa, yanında satın aldığı tay olduğu halde görünmüş. Beyin adamları keyfiyeti haber vermişler.

Bey atına binip Ali Ağayı karşılamağa çıkmış, çıkmış amma, Ali Ağayı, yanında canavar gibi bir tayla görünce hiddetlenmiş, bağırarak sormuş :

— Yeni aldığın at nerede?

Ali Ağa tayı göstermiş ve getirdiği hayvanı, beyin beğenmediğini anlayınca:

— Dünya yüzünde bu taydan daha asil at var mı ki, alayım, demiş.

Bu cevap üzerine, Bolu beyi Mustafa Bey büsbütün köpürmüş, cellâdını çağırarak Ali Ağanın iki gözüne birden mil çekilmesini emretmiş.

Cellât, tabiatile emri ifa etmiş. Ali Ağa da, her cezaya razı olduğunu, yalnız getirdiği tayın kendisine bağışlanmasını Beye söylemiş. Bolu beyi:

— Tayı da alsın, kendisi de defolsun, bir daha gözüme görünmesin, cevabını vermiş.

Bolu beyi kendisinin aldatıldığından müteessir, Ali Ağa ise taya sahip olduğu için memnun olarak Bolu şehrine dönmüşler. Ali ağa, bir hamalın sırtına binerek evine gitmiş. On beş yaşında bulunan oğlunu yanına çağırıp meseleyi anlatmış. Oğlu işi öğrenince, büyük bir ıztırap içinde kalmış, Mustafa beyden intikam almak için yemin etmiş.

Ali Ağa, oğluna, ahırı adamakıllı sıvatmasını, yalnız bir hava deliği bırakmasını, içeriye ziya girmemesini, kırk günlük su, kırk günlük yem koyup tayı da ahıra bağlamasını söylemiş.

Oğlu, babasının emrini tamamile yerine getirmiş, tayı ahıra bağlamış. Kırk gün bitince babası oğlunu çağırmış, demiş ki :

— Tay ne renkte ?

Çocuk hemen ahıra gitmiş, taya bakıp, renginin duru olduğu cevabını getirmiş. Babası :

— O halde kırk gün daha ahıra kapat.

Emrini vermiş. Bu defa da kırk gün bitmiş. Çocuk babasının emrile tekrar arhıra gidip, tayın rengine bakmış. Ahırdan dönünce, hayvanın demir kırı olduğunu babasına haber vermiş. Ali Ağa oğluna :

— Peki, kırk gün daha ahırda bırak demiş.

Tekrar kırk gün beklemişler. Kırk birinci gün Ali Ağa oğlundan tayın rengini sormuş. Oğlundan tayın tamamen kır olduğunu anlayınca, zavallı adam sevinmiş :

— Allaha hamdolsun ki bize böyle bir ihsanda bulundu, diyerek Allaha şükretmiş, sonra oğluna şu emri vermiş :

Alttarafı gelecek sayıda

Sabahat Yargün